

Försvarsutskottets betänkande

1983/84:19

om försvarsforskning (prop. 1983/84:107 bil. 2)

I proposition 1983/84:107 (bil. 2 s. 10) har regeringen – efter föredragning av försvarsministern, statsrådet Anders Thunborg – dels föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer som föredragande statsrådet har förordat för flygteknisk forskning, dels berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om försvarsforskningen samt om samordning mellan forskningen inom olika samhällssektorer.

Föredragande statsrådet

De riktlinjer för flygteknisk forskning som försvarsministern förordar innebär bl. a.

- att han anser att den ekonomiska situationen inte medger en investering i ny vindtunnel hos flygtekniska försöksanstalten (FFA) varför behovet av vindtunnelprov i Sverige får tillgodoses genom att utländska vindtunnlar anlitas när befintliga svenska inte räcker till,
- att verksamheten vid FFA även i fortsättningen bör inriktas mot kompetens att bidra till svensk flygindustriell förmåga att utveckla och tillverka flygplan, robotsystem, m. m. samt
- att ett flygtekniskt råd inrättas, som skall främja och samordna den flygtekniska forskningen. I rådet skall ingå företrädare för civila och militära flygtekniska sektororgan, högskolor, FFA och industrin.

Vad gäller frågan om *försvarsforskningens omfattning och inriktning samt samordning mellan forskning inom olika samhällssektorer* anmäler försvarsministern bl. a.

- att försvarets forskningsanstalt (FOA), som underlag inför 1987 års försvarsbeslut, f. n. utarbetar en samlad syn på försvarsforskningens långsiktiga inriktning,
- att huvuddelen av forskningen för totalförsvaret bör hållas samman i en gemensam forskningsorganisation,
- att en omfattande vidgad samverkan med andra forskningsinstitutioner är nödvändig, vilket kan bevara erforderlig kompetens inom landet och leda till effektivare utnyttjande av de totala resurserna,
- att några av de för försvaret angelägna forskningsområdena bör väljas ut för ökad samverkan mellan olika samhällssektorer, samt
- att samverkan bör ske vid forskningens genomförande men också i form av gemensamt finansierade forskningsprogram.

Motioner

1983/84:2598 av Per Petersson m. fl. (m) såvitt gäller yrkande 2 att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en transsonisk vindtunnel.

1983/84:2615 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) såvitt gäller yrkande 17 att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande samverkan mellan försvarets forskning och annan forskning.

Utskottet

Den flygtekniska forskningen

En viktig fråga för svensk flygteknisk forskning är hur de svenska behoven av vindtunnelprov skall tillgodoses i fortsättningen. I samband med försvarsbeslutet 1982 behandlades denna fråga (FöU 1981/82:18 s. 84–85). Regeringen förberedde samtidigt en översyn av den samlade flygtekniska forskningen i Sverige varför riksdagen beslöt att avvakta kommande förslag.

Den av regeringen tillsatte utredaren konstaterade, i sitt betänkande (Ds Fö 1983:1) Svensk flygteknisk forskning – långsiktig inriktning och resursbehov, att den flygtekniska forskningen minskar av ekonomiska skäl och att befintlig utrustning inte har tillräckliga prestanda, vilket medfört att provverksamhet måste förläggas utomlands. Han föreslog åtgärder för att säkerställa svensk kunskaps- och kompetensuppbyggnad, bl. a. anskaffande av såväl en transsonisk vindtunnel och en låghastighetsvindtunnel som viss annan tekniskt avancerad utrustning. (Betänkandet och remissvaren redovisas i sammanfattning i prop. 1983/84:107 bil. 2 s. 7–8 och 11–20.)

Enligt vad utskottet har inhämtat utförs huvuddelen av de kvalificerade vindtunnelproven i JAS-projektet, på grund av otillräckliga svenska resurser, i utländska vindtunnlar. Härigenom förlorar svensk flygteknisk forskning kompetens. Eftersom flygplan JAS 39 Gripen skall vara klar för första provflygning år 1987 kommer huvudparten av de vindtunnelprov som ingår i projektet att ha utförts innan en ny svensk tunnel skulle kunna utnyttjas. Detta torde vara en bidragande orsak till att Saab-Scania AB numera, med hänsyn till sitt civila utvecklingsprogram, prioriterar en ny låghastighetstunnel före investering i en ny transsonisk vindtunnel.

Att JAS 39 Gripen skall flyga år 1987 innebär inte att behovet av prov i en transsonisk vindtunnel upphör. Sådana prov behövs bl. a. vid ändringar av flygplanet under provflygningsperioden, anpassningar till nya vapensystem och laster samt inte minst vid utveckling av svenska robotssystem.

Föredragande statsrådet delar utredarens uppfattning om behovet av nya vindtunnelresurser och då närmast av en transsonisk vindtunnel. Enligt hans mening ger emellertid försvarsmaktens ekonomiska situation inte utrymme för någon sådan investering. För en sådan skulle krävas ett väsentligt

ekonomiskt stöd från intressenter utanför försvarsmakten. Försvarsministern har dock kunnat konstatera att ett sådant ekonomiskt stöd inte kan påräknas. Med hänvisning till den statsfinansiella situationen finner han att det inte är möjligt att förorda anskaffning av vare sig en ny transsonisk vindtunnel eller en ny låghastighetsvindtunnel. Han anser att behovet av vindtunnelprov i första hand bör tillgodoses genom anlitan­de av utländska vindtunnlar och genom ett ökat samarbete i de industriella samarbetsorganisationerna för flygteknisk forskning. De befintliga inhemska vindtunnelresurserna bör utnyttjas så länge det är tekniskt och ekonomiskt motiverat, uttalar försvarsministern.

Frågan om att investera eller inte investera i en ny transsonisk vindtunnel har under utskottets beredning fått ett ytterligare alternativ. Regeringen har nämligen den 29 mars 1984 uppdragit åt flygtekniska försöksanstalten (FFA) att före den 1 september 1984 i samråd med försvarets materielverk (FMV) klarlägga kostnader, tidsplan m. m. för en ombyggnad av FFA:s befintliga vakuumvindtunnelsystem. En sådan ombyggnad ökar inte tunnelns prestanda men ger enligt uppgift möjlighet att genomföra en del av de framtida vindtunnelproven för JAS-systemet vid FFA i stället för i utlandet.

I motion 2598 (m) yrkas att frågan om en ny vindtunnel i Sverige hänvisas till 1984 års försvarskommitté samt att nya förhandlingar om gemensam anskaffning tas upp med bl. a. FMV, tekniska högskolan, Saab-Scania AB, Linjeflyg AB m. fl. intressenter. Motionärerna pekar på vikten för den flygtekniska forskningen av en ny tunnel men också på att export av vindtunneltjänster i övrigt gagnar svenskt flygtekniskt kunnande samt svensk handelsbalans och sysselsättning.

Utskottet anser att övervägande skäl talar för att riksdagen bör godkänna vad försvarsministern har anfört om resurser för vindtunnelprov. Som framkommit kan en ombyggnad av befintlig vindtunnel vid FFA bli aktuell. Någon investering i en ny transsonisk vindtunnel för enbart försvarets behov är av ekonomiska skäl ej möjlig. Det är lämpligt att låta det flygtekniska rådet göra en samlad bedömning av bl. a. de resurser som behövs för den av regeringen förordade inriktningen av den flygtekniska forskningen i landet. Enligt utskottets mening bör därför riksdagen inte uttala sig för att 1984 års försvarskommitté skall överväga behovet av vindtunnelresurser. Motion 2598 bör avslås i denna del.

Mot vad försvarsministern i övrigt har anfört om riktlinjer för flygteknisk forskning och om inrättande av ett flygtekniskt råd har utskottet inte något att invända.

Försvarsforskningen

De svenska insatserna för försvarsforskning och investeringarna i utrustning har minskat sedan slutet av 1960-talet. Denna tendens synes fortsätta. Minskningen är ekonomiskt betingad och har skett trots att forskningsbeho-

ven inom flertalet forskningsområden har ökat. Förvarsministern anser mot denna bakgrund att en vidgad forskningssamverkan med andra samhällssektorer är alltmer angelägen. Han anför vidare att flera forskningsbehov för totalförsvaret sammanfaller med andra samhällssektorerers behov samt att en utvecklad forskningssamverkan dels kan underlätta att upprätthålla den för försvaret erforderliga kompetensen inom landet, dels leda till effektivare utnyttjande av de totala resurserna och därmed vara till ökad ömsesidig nytta. Slutligen pekar han på ett antal forskningsområden som kan väljas ut för ökad samverkan.

Motion 2615 (c) behandlar frågan om ökad forskningssamverkan mellan försvarets forskning och annan forskning. Bl. a. föreslås en effektivare överföring av teknisk-vetenskaplig kompetens från forskningsorgan till industrin, klarare definierat ansvar för myndigheters teknikutveckling och teknikupphandling samt klarare definierade behov av forskning som grund för myndigheters beslut om utveckling och anskaffning. Vidare uttalas att försvarsmedicin är ett lämpligt område för samordnad forskning samt att det vid kommande forskningsamordning är viktigt med anknytning till gjorda lokaliseringar i Umeå och Linköping och att regeringen därför såväl av regionalpolitiska som forskningspolitiska skäl bör redovisa hur de nationella satsningarna kan stödja utvecklingen av forskningskompetens på dessa orter.

Utskottet anser i likhet med förvarsministern att samverkan mellan försvarets forskning och annan forskning i samhället bör utvecklas. Härigenom skulle forskningskompetensen såväl på försvarets som på andra områden kunna bibehållas eller ökas samt de totala kostnaderna för nödvändig forskning begränsas.

1984 års försvarskommitté skall överväga ambitionsnivån vad avser framtida tillgång till inhemska kapacitet för forskning, utveckling och produktion för totalförsvarets räkning. Riksdagen kommer följaktligen att i 1987 års försvarsbeslut kunna ta ställning till den långsiktiga inriktningen av försvarsforskningen, prioriteringar av olika forskningsområden, lämpliga större samverkansområden m. m.

De allmänna krav på utökad samordning av forskning som finns i motion 2615 anser utskottet vara tillgodosedda med vad förvarsministern anför. Av propositionen framgår att försvarets forskningsanstalt har fått regeringens uppdrag att som underlag för 1987 års försvarsbeslut utarbeta en samlad syn på försvarsforskningens långsiktiga utveckling. Frågan kommer därmed upp till bedömning av 1984 års försvarskommitté. Något uttalande av riksdagen i detta sammanhang om vissa forskningsområden eller om utvecklingen av forskningskompetens på vissa orter vill utskottet inte tillstyrka.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

1. beträffande *riktlinjer för flygteknisk forskning*
 - a. att riksdagen med bifall till propositionen i denna del och med avslag på motion 1983/84:2598, yrkande 2, godkänner vad föredragande statsrådet har förordat om resurser för vindtunnelprov,
 - b. att riksdagen i övrigt godkänner vad föredragande statsrådet har förordat,
2. beträffande *försvarsforskningen och dess samordning med forskningen inom andra samhällssektorer*

att riksdagen med avslag på motion 1983/84:2615, yrkande 17, lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anført.

Stockholm den 26 april 1984

På försvarsutskottets vägnar
PER PETERSSON

Närvarande: Per Petersson (m), Olle Göransson (s), Roland Brännström (s), Gunnar Björk i Gävle (c), Åke Gustavsson (s), Göthe Knutson (m), Evert Hedberg (s), Karl-Erik Svartberg (s), Olle Aulin (m), Mats Olsson (s), Anita Bråkenhielm (m), Eric Hägelmark (fp), Inge Carlsson (s), Ingvar Björk (s) och Anders Svärd (c).

Reservationer*1 Den flygtekniska forskningen*

Per Petersson (m), Gunnar Björk i Gävle (c), Göthe Knutson (m), Olle Aulin (m), Anita Bråkenhielm (m), Eric Hägelmark (fp) och Anders Svärd (c) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 3 börjar "Utskottet anser" och slutar "denna del" bort ha följande lydelse:

Sverige har en mycket kvalificerad flygteknisk forskning. En del av den forsknings- och försökstekniska materielen börjar dock bli föråldrad – bl. a. vindtunnelresurserna. Detta medför att prov som kräver kvalificerad sådan utrustning måste förläggas utomlands, vilket medför att antalet svenska forskare på området minskar och kompetensen sjunker.

Enligt utskottets mening bör frågan om investeringar i nya svenska vindtunnlar kopplas till frågan huruvida svensk flygteknisk forskning på lång sikt skall bibehållas på den höga nivå som den f. n. har. Genom att hålla upppe nivån på sådan forskning skulle bl. a. behållas vissa möjligheter att exportera vindtunneltjänster. 1984 års försvarskommitté (FK 84) skall bl. a. överväga

framtida tillgång till inhemsk kapacitet för forskning, utveckling och produktion för totalförsvarets räkning och torde därför även ta ställning till ambitionsnivån för den framtida flygtekniska forskningen.

Utskottet delar mot denna bakgrund motionärernas mening att frågan om svenska vindtunnelresurser bör hänvisas till FK 84 för att därmed få en långsiktig bedömning samt att i det sammanhanget nya förhandlingar bör tas upp med de olika intressenterna för att utreda möjligheterna till gemensam anskaffning. En eventuell ombyggnad av FFA:s befintliga vindtunnelsystem är en fråga på kortare sikt. Vad *utskottet* nu har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan i moment 1 a bort ha följande lydelse:

1. beträffande *riktlinjer för flygteknisk forskning*

- a. att riksdagen med avslag på propositionen i denna del och med bifall till motion 1983/84:2598, yrkande 2, som sin mening ger regeringen till känna vad *utskottet* har anfört om resurser för vindtunnelprov.

2 Försvarsforskningen

Gunnar Björk i Gävle (c), Eric Hägelmark (fp) och Anders Svärd (c) anser

dels att den del av *utskottets* anförande som på s. 4 börjar "De allmänna" och slutar "inte tillstyrka" bort ha följande lydelse:

De allmänna krav på utökad samordning av forskning som finns i motion 2615 anser *utskottet* vara tillgodosedda med vad försvarsministern anfört. *Utskottet* delar dock motionärernas mening att försvarsmedicin är ett lämpligt område för samordnad forskning liksom att det är viktigt att man vid kommande forskningssamordning anknyter till gjorda lokaliseringar i Umeå och Linköping vad gäller biomedicin/bioteknik resp. informationsteknologi. Regeringen bör senast i samband med nästa långsiktiga försvarsbeslut redovisa hur utvecklingen av forskningskompetensen på dessa orter kan stödjas. Vad *utskottet* här anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att *utskottets* hemställan i moment 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *försvarsforskningen och dess samordning med forskningen inom andra samhällssektorer*

- a. att riksdagen med anledning av propositionen i denna del och med bifall till motion 1983/84:2615, yrkande 17, som sin mening ger regeringen till känna vad *utskottet* anfört om försvarsmedicin och utvecklingen av forskningskompetensen i Umeå och Linköping.
- b. att riksdagen i övrigt lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört.